

NYESTE PÁL SCH.P

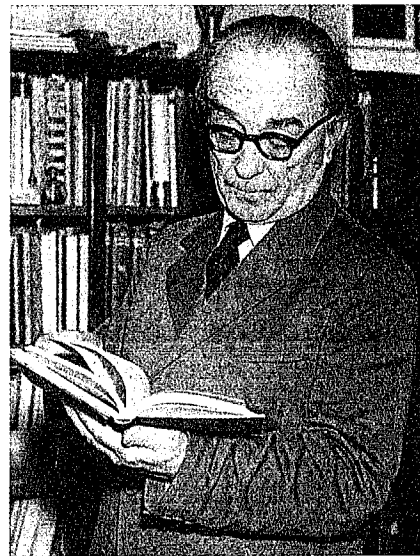
Öveges József piarista

*„Szavak, szavak, a lége oszlanak,
kísérletünk száz szónál többet ad. Élő tudást!”
„Bárki, bárhol kinyithatja a természet mesevilágának kapuit,
nem sejtett színes csodákat láthat.
Hogyan nyithatjuk ki ezeket a kapukat?
Egyszerű, mindenki által elvégezhető kísérletekkel.”
(Öveges József: Színes fizikai kísérletek a „semmiből”)*

Életrajzi adatok

Öveges József a Zala megyei Pákán született 1895-ben. Édesanyja, Mihálovits Ilona a pákai orvos leánya, édesapja népiskolai tanító volt. Ősei apai ágon kétszáz évre visszamenően néptanítók voltak. Az apát a család korán elveszítette, a négy gyermeket az édesanya egyedül nevelte tovább.

Öveges József korán elkezdett érdeklődni a tudományok, elsősorban a természettudományok iránt. Középiskolai tanulmányait a Győri Bencés Gimnáziumban kezdte, majd a Kecskeméti Piarista Gimnáziumban érettségizett jeles eredménnyel. 1919-ben Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetemen matematika–fizika szakos tanári diplomát szerzett. Elsős egyetemista korában Eötvös Loránd tanította kísérleti fizikára. Az egyetem elvégzése után egy évvel, 1920. július 10-én a piarista rend tagjaként pappá szentelték.

Pályakezdő piaristaként tanított három évet Szegeden, majd két évre Tatára került. Első hosszabb tanári működése Vácott volt 1924-től 1930-ig. Ezután ismét Tatára helyezték. A leghosszabb ideig, összesen tizenkét éven át, a tatai kegyes-tanítórendi Gróf Esterházy Miklós Gimnázium tanára volt. Első könyvét is itt írta *Időjósítás és időmeghatározás* címmel. Iskolai kísérleteiről tanítványai legendákat meséltek. A legbonyolultabb kísérleteket is olyan nemes egyszerűséggel tudta elmondani, hogy azt még az iskolázatlan ember is megértette. Tanítványait arra buzdította, hogy a jelenségeket képzeljék maguk elé, és így próbáljanak beszélni róla.

1945 után tíz évig tanított a felsőoktatásban. Először a Közgazdaságtudományi Egyetemen oktatott, majd a Budapesti Pedagógiai Főiskolán volt tanszékvezető tanár. Több mint harminc könyvében a természetnek, közelebbről a fizikának a jelenségeit magyarázta. Előadásaiiban kerülte az áltudományoskodást, mondanivalóját ízes magyar nyelven adta elő.

1946-tól a rádió és a televízió előadójaként lett a nézők kedvence. Tizenkét éven át rendszeresen mutatta be kísérleteit lelkes magyarázattal a képernyőn. Öveges József 1953-tól több mint negyedszázadon át az *Élet és Tudomány* hetilap szerkesztő bizottsági tagja volt. Szívesen jelentkezett tanulmányaival és az olyan, kisebb lélegzetű levélváltozatokkal is, amelyekkel még közelebb kerülhetett az olvasóhoz.

Több mint harminc éven keresztül végzett fontos ismeretterjesztő munkát a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Országos Elnöksége tagjaként. Az elsők között kapta meg 1948-ban a Kossuth-díjat.

Középiskolai tanári évei után egyetemi és főiskolai tanári éveit piarista szerzetesként kezdte. Az egyházi iskolák államosítása és a szerzetesrendek „feloszlata” után költözött el a pesti rendházból. Ennek ellenére szoros kapcsolatot tartott szerzetesi közösségével, tanártársaival, tanítványaival, rendtársaival. Egészen 1979-ben bekövetkezett haláláig a budapesti piarista rendházban ebédelt rendtársai között. Ezekről az ebédekről sokat hallottunk a rendtársak elbeszélésében.

Váci tanárévek

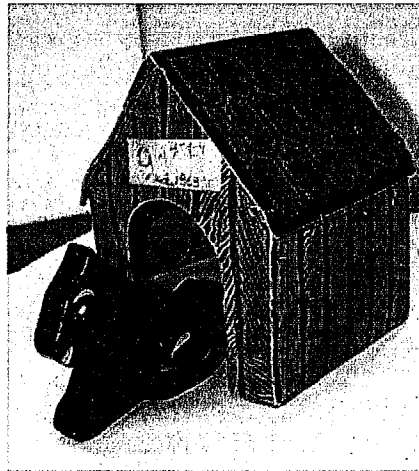
Amikor 1924-ben Vácra került, már komoly tanári gyakorlattal rendelkezett. Ez az időszak volt az, amikor elmélyedt a fizikatanítás rejtelmeiben. A tananyag felépítése szerint csak 7–8. osztályokban tanultak a diákok fizikát. A fizika tanításához a pedagógiai tapasztalatokon túl szertári gyakorlat szükséges, ezért nem rögtön kap ilyen osztályt a tanár. A Vácra töltött utolsó 1929–1930. tanévben ő volt a fizikaszertár öre. A tanórán kívül egy-egy alkalommal előadást is tartott a váci „Urániában”.

A váci tanári évek sokszínűségéről tanúskodnak az egyes tanévek évkönyvei. Már az első tanévben osztályfőnök, a matematika tanítása mellett fizikát is tanít a VII. osztályban. Váci tartózkodása minden évében tanít fizikát, ahogy akkor nevezték, „természettant”.

Tanítás melletti elfoglaltságainak sokszínűségét jelzi többek között az 1927–1928. tanévről szóló gimnáziumi értesítő. „*Öveges József cserkésztsízt, a Népművelő Bizottság tagja, a Rádió-egyesület választmányi tagja, két előadást tartott a Rádió egyesületben és hat előadást a váci Urániában.*”

Heki, a rezonancia kutya

Öveges professzor mindig a hétköznapi élet olykor kidobott anyagait használta a kísérleteihez. Könyveiben leírt, ismeretterjesztő előadásain bemutatott, televízióból megismert legendás kísérletei közül egy igazán emlékezetes kis csoda, ahogy ő nevezte, a „*Heki, gyere ki!*”. A papírból elkészített kutyaólból csak a gazdája hangjára előbukkanó kutyus elfelejthetetlenül vésődött minden megfigyelő emlékezetébe.

Egy kis magyarázat a kísérlethez, vagy ahogy Öveges nevezte, a „csoda” megértéséhez. A „Heki” házában egy elektromágnes van elhelyezve, amely alapállapotban zárt áramkört eredményez. Az elektromágnes végéhez egy rugalmas pántot nyomunk, amely zárt áramkör esetén behúzott állapotban marad. A papír kutyaház falára egy „lengőkapcsolót” erősítettünk, amely elég nagy rezgésre megszakítja az áramkört. Az áram megszakításakor a mágnes elengedi a pántot, és az kilöki a kutyust.

Miért csak egy bizonyos magasságú hangra engedi ki a kutyát? Ennek magyarázatát a rezonancia adja. A kutya háza rugalmas papírból készült, így ennek van egy saját frekvenciája. Amikor a saját frekvenciáján, annak megfelelő hang magasságban gerjesztődik a ház, akkor rezonancia lép fel, megnövekszik a rezgés „erőssége”, és megszakad az áramkör. Egyéb magasságban nem lép fel rezonancia, így nem enged el a mágnes, nem jön ki a „Heki”.

Tudományos játékszoba

Öveges tanár úr úgy gondolta, hogy emlékének és munkásságának legidőtállóbb megőrzői a tudományos jelenségek bemutatói, a tudományos játékszobák lesznek. Többször, több helyen megfogalmazta, hogy nagyon hiányzik egy olyan intézmény, egy „tudományos jelenségbemutató”, ahol mindenki szórakozva, tapasztalati úton ismerhetné meg korunk tudományát és a bámulatos újabb alkalmazásokat. Elkészítette a tudományos „játsház” mintegy negyven eszközének a vázlatát is. Sajnos ez az intézmény nem valósulhatott meg életében.

Ez az álom, ez a gondolat Öveges professzor halála után 15 évvel, a Csodák Palotája megnyitásakor öltött testet.